

Andrzej K. Olszewski

The research on the contemporary sacred art conducted at Akademia Teologii Katolickiej (currently Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) between the years 1974–2007: practical and methodological proposals

The contemporary sacred art, apart from very few exceptions, for many years did not interest Polish historians of art and architecture either in the 19th or in the 20th century. It was not until the last thirty years when several books appeared, containing a general review of the native sacred architecture of the 20th century, which is the particular focus of this article. Suffice to mention: K. Kuczyński and A. Mroczek, *Nowe kościoły polskie* [*New Polish Churches*] (1991); Rev. H. Nadrowski, *Kościół naszych czasów, dziedzictwo i perspektywy* [*The Churches of Our Times: Heritage and Perspectives*] (2000); M.E. Rosier-Siedlecka, *Posoborowa architektura sakralna. Aktualne problemy projektowania architektury kościelnej* [*The Sacred Architecture after Vatican II: The Current Problems in Designing Church Architecture*] (1979); R. Wróbel, *Nowe kościoły w diecezji łódzkiej 1945–1989* [*New Churches in the Łódź Diocese*] (2005); J. Sowińska, *Forma i sacrum. Współczesne kościoły Górnego Śląska* [*The Form and the Sacrum: The Contemporary Churches of Upper Silesia*] (2006).¹ Some works covered the 19th century and the first half of the 20th century, for instance K. Jabłoński *Budownictwo kościelne 1795–1939 na terenie Archidiecezji Białostockiej* [*Church Buildings in the Białystok Diocese 1795–1939*] (2002).² Apart from books, a number of articles and dissertations on this topic were also written.

¹ K. Kucza-Kuczyński, A. Mroczek, *Nowe kościoły polskie*, Warszawa, 1991; H. Nadrowski, *Kościół naszych czasów. Dziedzictwo i perspektywy*, Kraków, 2000; M.E. Rosier-Siedlecka, *Posoborowa architektura sakralna. Aktualne problemy projektowania architektury kościelnej*, Lublin, 1979; R. Wróbel, *Nowe kościoły w diecezji łódzkiej 1945–1989. Uwarunkowania i klasyfikacja rzymskokatolickiej architektury sakralnej*, Łódź, 2005; J. Sowińska, *Forma i sacrum. Współczesne kościoły Górnego Śląska*, Warszawa, 2006.

² K.A. Jabłoński, *Budownictwo kościelne 1795–1939 na terenie Archidiecezji Białostockiej*, Białystok, 2002.

Andrzej K. Olszewski

Prace nad współczesną sztuką sakralną prowadzone w Akademii Teologii Katolickiej (obecnie Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) w latach 1974–2007. Wnioski praktyczne i metodyczne

Współczesna sztuka sakralna, poza bardzo nielicznymi wyjątkami, przez wiele lat nie budziła zainteresowania polskich historyków sztuki i architektury. Dotyczyło to zarówno wieku XIX, jak i XX. Dopiero ostatnie 30-lecie przyniosło kilka opracowań o charakterze szerszych przeglądów rodzimej architektury sakralnej w zakresie szczególnie nas interesującego wieku XX. Wystarczy tu wymienić: K. Kuczyńskiego i A. Mroczka, *Nowe kościoły polskie* (1991); ks. H. Nadrowskiego, *Kościół naszych czasów, dziedzictwo i perspektywy* (2000); M.E. Rosier-Siedleckiej, *Posoborowa architektura sakralna. Aktualne problemy projektowania architektury kościelnej* (1979); R. Wróbla, *Nowe kościoły w diecezji łódzkiej 1945–1989* (2005); J. Sowińskiej, *Forma i sacrum. Współczesne kościoły Górnego Śląska* (2006)¹. Niektóre prace obejmowały wiek XIX i pierwszą połowę XX. Dla przykładu wymieniam K. Jabłońskiego *Budownictwo kościelne 1795–1939 na terenie Archidiecezji Białostockiej* (2002)². Oprócz publikacji książkowych powstawały również artykuły, rozprawy itp.

Badania nad najnowszą sztuką sakralną prowadzone w Akademii Teologii Katolickiej (od 1999 Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) były ukierunkowane na sztukę XIX i XX wieku, ze szczególnym jednak uwzględnieniem sztuki najnowszej. Liczba wznoszonych kościołów, dokonujący się przełom w poszukiwaniu ich nowych form, świetny rozwój sztuki witrażowniczej a jednocześnie brak obszerniejszych informacji i opra-

¹ K. Kucza-Kuczyński, A. Mroczek, *Nowe kościoły polskie*, Warszawa 1991; H. Nadrowski, *Kościół naszych czasów. Dziedzictwo i perspektywy*, Kraków 2000; M. E. Rosier-Siedlecka, *Posoborowa architektura sakralna. Aktualne problemy projektowania architektury kościelnej*, Lublin 1979; R. Wróbel, *Nowe kościoły w Diecezji łódzkiej 1945–1989. Uwarunkowania i klasyfikacja rzymskokatolickiej architektury sakralnej*, Łódź 2005; J. Sowińska, *Forma i sacrum. Współczesne kościoły Górnego Śląska*, Warszawa 2006.

² K.A. Jabłoński, *Budownictwo kościelne 1795–1939 na terenie Archidiecezji Białostockiej*, Białystok 2002.

cowañ, wszystko to wymagało bardziej systematycznego zajęcia się tym problemem. Fakt, że historia sztuki afiliowana była wówczas przy Wydziale Teologicznym, a prace o tematyce sakralnej były wręcz wymagane statutowo, jednak obecnie takich ograniczeń nie ma. Od momentu utworzenia z dniem 1 października 1977 roku Katedry Historii Sztuki Współczesnej na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego powstały na temat współczesnej sztuki sakralnej 102 prace magisterskie i 3 doktorskie.

W roku 1980 zrodziła się idea założenia na uczelni Archiwum Współczesnej Sztuki Sakralnej. Archiwum miałoby gromadzić wiadomości na temat współczesnych kościołów i ich wyposażenia, efektem zaś miało być wydanie obszernego katalogu wzorowanego na francuskim wydawnictwie *Les Eglises Modernes en France*. Pracę rozpoczęto od zbierania podstawowych informacji. Została opracowana ankieta (pierwsze próby były podjęte z końcem lat sześćdziesiątych), którą wraz z patronującym całemu przedsięwzięciu kierownikiem Sekcji Historii Sztuki ks. prof. Januszem S. Pasierbem zawieźliśmy do Kurii na Miodową. Odzew nie był wprawdzie duży, lecz mimo to udało się zgromadzić część wiadomości o nowych kościołach w różnych diecezjach. Następnie należało przejść do opracowania katalogu według wzorowych, obowiązujących w całym kraju kart dla obiektów nieruchomych (architektura) i ruchomych (wyposażenie). Wymagało to funduszy i fachowych wykonawców. Dzięki programowi zwanemu „Problem węzłowy” grupa historyków sztuki opracowała 175 kościołów w różnych diecezjach i dwa zespoły witrażowe. Brak pieniędzy i – niestety – jakiegokolwiek zainteresowania spowodowały zaniechanie tej akcji.

Ostatnio (wydawnictwo nie podaje daty) Zarząd Główny Towarzystwa Przyjaciół Warszawy wydał w kilku tomach-albumach *Kościół Archidiecezji Warszawskiej*. Efektowna pod względem edytorskim publikacja nie spełnia jednak wymagań rzetelnego dokumentu w odniesieniu do architektury i sztuki. Np. w tomie I *Dekanaty pozawarszawskie* w bardzo wielu przypadkach nie podano autora projektu architektonicznego czy witraży, chociaż liczne z opracowanych obiektów to prace nowe, a zgromadzenie podstawowych informacji o nich nie powinno nastęrczać wielkich trudności. W przypadku Niepokalanowa zostały podane wiadomości wręcz błędne, które, niestety, będą służyć jako autorytatywne źródło. Z tekstu nie dowiadujemy się, że kościół w Niepokalanowie projektował architekt Zygmunt Gawlik (autor katedry w Katowicach). Obszerna praca na temat Niepokalanowa autorstwa Jarosława Zawadzkiego była czterokrotnie publikowana drukiem, w tym w periodyku poświęconym dziejom kościoła „Nasza Przeszłość”. Ponadto sam architekt doczekał się monografii³. Nie podano też nazwisk autorów pomnika

³ J. Zawadzki, *Kościół oo. Franciszkanów w Niepokalanowie*,

The research on the contemporary sacred art conducted at Akademia Teologii Katolickiej (Uniwersytet Kardynała Wyszyńskiego since 1999) focused on the art of the 19th and 20th century, with the particular emphasis on contemporary art. The number of churches built in this period, the ongoing breakthrough in the search of new forms, the wonderful developments in the craft of making stained glass combined with the general lack of information and texts, all these issues called for a more systematic approach to this problem. Admittedly, the institute of art history was then affiliated with the Faculty of Theology, and research on the sacred art was then required by the statute of the Faculty; however, there are no such limitations today. Since 1st October 1977, when the Department of the History of Contemporary Art was created, 102 M.A. theses and 3 doctoral dissertations on the contemporary sacred art were written at Uniwersytet Kardynała Wyszyńskiego.

In 1980 the idea of creating at the university the Archive for Contemporary Sacred Art emerged. The purpose of the Archive was to gather information on the contemporary churches and their interior decorations resulting in publishing an in-depth catalogue based on the French book *Les Eglises Modernes en France*. The work started with collecting the basic information. A survey form was drawn up (the first attempts were made in the late 1960s), which was brought to the Warsaw Curia by me and the Rev. Janusz S. Pasierb, the then Head of the Section of Art History and the patron of the whole undertaking. The response was not particularly enthusiastic; nevertheless, we managed to compile some information on new churches in various dioceses. The next stage was the preparation of the catalogue consisting of cards following the unified pattern for the whole country and including both immobile (architecture) and mobile objects (fittings). It required funding and qualified staff. Thanks to the programme called “The Key Problem”, a group of art historians prepared descriptions of 175 churches in various dioceses and 2 groups of stained glass windows. Due to the lack of money and – unfortunately – lack of any interest in this programme the work was stopped.

Recently (no date given by the publisher) Zarząd Główny Towarzystwa Przyjaciół Warszawy [The Board of Directors of the Friends of Warsaw Association] published a work consisting of several album-type volumes and titled *Kościół Archidiecezji Warszawskiej* [*The Churches of Warsaw Archdiocese*]. This publication, very impressive from the editorial point of view, does not meet the requirements of thorough documentation for architecture and arts. For instance, vol. 1 *Dekanaty pozawarszawskie* [*Deaneries Outside Warsaw*] in a great number of cases does not include the name of the designers of the architectural projects or stained glass windows, even though

many of the objects listed are new and finding this information should not be difficult. In the case of Niepokalanów the listed information is downright erroneous and unfortunately it is going to be quoted as coming from an authoritative source. We cannot learn from the text that the church in Niepokalanów was designed by an architect Zygmunt Gawlik (the author of the Katowice Cathedral), even though there exists an extensive text on Niepokalanów written by Jarosław Zawadzki and published in print four times, including in a church history periodical *Nasza Przeszłość* [*Our Past*]. Apart from that, the architect himself was the subject of a monographic work.³ The names of the authors of the statues of St. Maximilian Kolbe and John Paul II were not listed either.⁴ Such practices are widespread and do not contribute to spreading knowledge about our national heritage.

The conclusions are obvious. A research institution for the contemporary sacred art should be established, and its aim would be documenting the objects (using the same cards), publishing successively reliable bibliography, etc.

In contrast to other European countries, Poland lacked a journal devoted to the sacred art. Thanks to the attempts of Rev. Janusz S. Pasierb, the Church granted some funds to this purpose. The journal under the title suggested by Rev. Pasierb *Lumen Artis* was going to discuss the issues of sacred art, both the contemporary and the older one. The present author was going to be the editor-in-chief, and foreign contributors were invited to collaborate. The journal was to be published by the University's publishing house. In 1990 the first issue was already prepared. Unfortunately, for unknown reasons, the whole plan was torpedoed. A letter on this subject, written by the present author to bishop Władysław Ziółka remained unanswered.⁵

In 2002 a group of Krakow architects and art historians started publishing a journal *Sztuka Sakralna* [*Sacred Art*]. Six issues were published, after which the publication was suspended.

In the light of the above, the initiative of establishing a serious centre of research for sacred art at Uniwersytet Rzeszowski and publishing a journal devoted to this topic deserves the highest praise. The centre should continue the work done by the previous researchers, gather information and publish the results of its work. It is an issue of utmost importance both for the Church history and national culture.

Translated by Monika Mazurek

³ J. Zawadzki, "Kościół oo. Franciszkanów w Niepokalanowie", in: *Nasza Przeszłość* (1994), vol. 82, pp. 229–280; F. Burno, *Zygmunt Gawlik (1895–1961) Architekt Katedry Katowickiej*, Katowice, 2003.

⁴ *Kościół Archidiecezji Warszawskiej. Nasze dziedzictwo. Dekanaty pozawarszawskie*, vol. 1, Warszawa, pp. 26–31.

⁵ Letter of 26 Nov. 1990 (in the author's possession).

św. Maksymiliana Kolbego i Jana Pawła II⁴. Tego rodzaju praktyki są nagminne i nie służą przekazywaniu prawdy o dziedzictwie narodowym.

Wnioski nasuwają się same. Należy zorganizować komórkę badawczą, która zajmowałaby się współczesną sztuką sakralną, prowadziła rzetelną dokumentację obiektów (na tych samych kartach), sukcesywnie publikowaną bibliografię itp.

W przeciwieństwie do innych krajów europejskich w Polsce brak było pisma poświęconego sztuce sakralnej. Dzięki staraniom ks. prof. Janusza S. Pasierba udało się uzyskać pewne fundusze ze strony Kościoła. Pismo pod zaproponowanym przez ks. Pasierba tytułem „Lumen Artis” miało podejmować problematykę sztuki sakralnej tak współczesnej, jak i dawnej. Planowano je początkowo jako półrocznik. Redaktorem miał być niżej podpisany, do współpracy zaproszono też gości z zagranicy. Pismo miało być wydawane przez wydawnictwo uczelni. W roku 1990 był już gotowy pierwszy numer. Niestety, z nieznanym nam przyczyną sprawa została utracona. List w tej sprawie skierowany przez niżej podpisanego do biskupa Władysława Ziółka pozostał bez odpowiedzi⁵.

W roku 2002 środowisko krakowskich architektów i historyków sztuki podjęło inicjatywę wydawania pisma „Sztuka Sakralna”. Ukazało się sześć numerów i pismo zostało zawieszono.

W świetle powyższych faktów inicjatywę powołania przy Uniwersytecie Rzeszowskim poważnego ośrodka badania współczesnej sztuki sakralnej oraz pisma problemom tym poświęconego należy przyjąć z najwyższym uznaniem. Ośrodek winien kontynuować już kiedyś rozpoczęte badania, gromadzić informacje, publikować wyniki. Jest to sprawa nader istotna dla historii Kościoła i kultury narodowej.

„Nasza Przeszłość”, 1994, t. 82, s. 229–280; F. Burno, *Zygmunt Gawlik (1895–1961) Architekt Katedry Katowickiej*, Katowice 2003.

⁴ *Kościół Archidiecezji Warszawskiej. Nasze dziedzictwo. Dekanaty pozawarszawskie*, t. 1, Warszawa, s. 26–31.

⁵ List z dn. 26 XI 1990 w posiadaniu autora.